

พ ร ะ อ ัญ ญา โ ก ณ ทั ญ ญ ะ
ผู้ ร ั ต ตั ญ ญ (๑)

ภิกษุผู้สันโดษ ย่อมเป็นผู้อยู่เป็นสุขในทิศทั้ง ๔
และเป็นผู้ไม่หุงดหังค สันโดษด้วยปัจจัยตามมีตามได้
ครอบงำอันตรายทั้งหลาย ไม่หวาดเสียว
เที่ยวไปคนเดียวดังนอแรด

พระอัญญาโกณฑัญญะ ผู้รัตตัญญู (๑)

๑๒

ธรรมชาติของสรรพสัตว์และสรรพสิ่งทั้งหลาย ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเสื่อม แม้แต่ตัวของเราก็กต้องเสื่อมไปตามลำดับ เพราะฉะนั้นเราไม่ควรประมาทในการดำเนินชีวิต ควรมองให้เห็นโทษของความเสื่อมในตัวเรา และสิ่งมีชีวิตอื่นที่ยังตกอยู่ในกฎไตรลักษณ์ คือ มีความไม่เที่ยง เป็นทุกข์และเป็นอนัตตา มีเกิด แก่ เจ็บ ตาย เมื่อเราเข้าใจความจริงของชีวิตอย่างนี้ เราจะได้คลายจากความยึดมั่นถือมั่นในตัวตนบุคคล แล้วมุ่งแสวงหาหนทางหลุดพ้นไปสู่อายตนะนิพพาน ที่ไม่มีชราและมรณะเป็นอมตะ

มีวาระพระบาลีที่ปรากฏใน สามัญญผลสูตร ว่า

“จาตุทฺทิสो อปฺปฏฺิโฆ จ โหติ
สนฺตุสฺสมานो อิตฺริตฺเรน
ปริสฺสยานํ สหิตา อจฺจนฺภี
เอโก จเร ชคฺควิสาลณกปโป

ภิกษุผู้สันโดษ ย่อมเป็นผู้อยู่เป็นสุขในทิศทั้ง ๔ และเป็น
ผู้ไม่หงุดหงิด สันโดษด้วยปัจจัยตามมีตามได้ ครบจำ
อันตรายทั้งหลาย ไม่หวาดเสียว เทียวไปคนเดียวดังนอแรด”

ความสันโดษเป็นทรัพย์อันประเสริฐ เป็นทางมาแห่งความ
สุขกายสบายใจ คนส่วนใหญ่ที่มีความทุกข์อยู่ เพราะไม่รู้จักพอ

พระอัญญาโกณฑัญญะ ผู้รัตตัญญู (๑)

๑๓

มีแล้วก็อยากมีอีก เหมือนแม่น้ำ แม้มีมากมายหลายสาย ก็ไม่สามารถทำให้มหาสมุทรเต็มเปี่ยมบริบูรณ์ได้ แต่ถ้ารู้จักยินดีในสิ่งที่ได้มา พอใจในสิ่งที่มีอยู่ ก็เหมือนกับน้ำเพียงเล็กน้อยที่ทำให้แก้วน้ำเต็มบริบูรณ์ได้ ในทำนองเดียวกัน ททรัพย์สินเงินทองแม้มีอยู่จำนวนไม่มาก แต่ก็สามารถยังใจของผู้ที่มีความสันโดษให้เต็มเปี่ยมได้ แต่ในทางตรงกันข้าม ถึงแม้จะมีทรัพย์สินเงินทองมากมายมหาศาลเพียงใด หากใจของผู้นั้นขาดความสันโดษ ใจจะเร้าร้อนกระวนกระวาย มีความกระหายไม่รู้จักอิ่มอยู่นั่นเอง

พระลัมมาลัมพุทเธเจ้าจึงทรงสอนให้ภิกษุเป็นผู้มีความมักน้อย สันโดษ ไม่เย่อหยิ่ง ไม่เห็นแก่ลาภ ยินดีปัจจัยสี่ตามมีตามได้ ไม่ให้ยินดีในวัตถุสิ่งของนอกตัว ซึ่งเป็นทางมาแห่งการเพิ่มพูนอาสวกิเลส แต่ให้มึใจยินดีในพระนิพพานอันเป็นนิรามิสสุข ซึ่งเป็นสุขที่ไม่ต้องอิงอาศัยวัตถุ เป็นสุขล้วนๆ ไม่มีทุกข์เจือปน ใครที่มีอริยาคัยเช่นนี้จะอยู่ที่ไหนก็มีความสุข จะอยู่ในป่า อยู่ในบ้าน หรืออยู่คนเดียวก็มีความสุข เหมือนพระอัญญาโกณฑัญญเถระ ผู้ยินดีในความสันโดษ ท่านได้ใช้ชีวิตอยู่ในป่าหิมพานต์ตามลำพังอยู่ถึง ๑๒ ปี แม้อยู่คนเดียวก็ไม่หวาดเสียว ไม่สะดุ้ง มีความสุขที่เกิดจากการได้บรรลุธรรมภายใน

พระอัญญาโกณฑัญญะ ผู้รัตตัญญู (๑)

๑๔

*พระเถระที่ได้ชื่อว่าอัญญาโกณฑัญญะเพราะรู้ทั่วถึงธรรม ก่อนสาวกรูปอื่นๆ เป็นผู้รัตตัญญูรู้ราตรินาน เนื่องจากว่า ท่านมีอายุมาก จึงคิดอยากหลีกเร้นอยู่ตามลำพัง อันที่จริงแล้ว ท่านเป็นพระมหาสาวกผู้มีบุญมาก พระคุณของท่านแผ่ไปในหมู่ เทวดา พรหม อรูปพรหม เพราะท่านเป็นอริยสาวกองค์แรก พวกมนุษย์และเทวดาเมื่อเข้าเฝ้าพระตถาคตเจ้า เอาดอกไม้ ของหอมบูชาพระพุทธองค์แล้ว จะเข้าไปบูชาพระเถระเป็นองค์ ถัดไป

เป็นธรรมเนียมว่า เมื่อมีญาติโยมสาธุชนหรือผู้สนใจ ศึกษาพระพุทธศาสนา เข้ามาเยี่ยมเยียนในวิหาร พระอัญญา-โกณฑัญญะจะต้องแสดงธรรมมิกถาหรือต้อนรับปฏิสันถาร แต่ด้วยความที่ท่านเป็นผู้ไม่ยินดีในการคลุกคลีด้วยหมู่คณะ เมื่อ ท่านแนะนำและทำเป็นตัวอย่างให้กับพระอริยสาวกรุ่นหลังไว้ เป็นแนวทางแล้ว จึงขอโอกาสไปปฏิบัติธรรมอยู่ตามลำพัง

อีกสาเหตุหนึ่ง ขณะออกบิณฑบาต พระสาวกทุกรูปจะ เดินตามลำดับพรรษา และเวลาแสดงธรรม เมื่อพระบรมศาสดา ประทับนั่งบนพุทธอาสน์ที่จัดไว้ตรงกลาง พระธรรมเสนาบดีนั่ง

พระอัญญาโกณฑัญญะ ผู้รัตตัญญู (๑)

๑๕

ทางด้านขวา พระโมคคัลลานะนั่งทางด้านซ้าย ส่วนเบื้องหลังของพระอัครสาวกทั้งสอง ภิกษุเจ้าหน้าที่จะปูอาสนะไว้สำหรับพระอัญญาโกณฑัญญะ ภิกษุที่เหลือจะนั่งแวดล้อมพระพุทธรองค์พระอัครสาวกทั้ง ๒ รูป มีความเคารพในพระเถระมาก เพราะท่านเป็นผู้แทงตลอดธรรมอันเลิศก่อนใคร เป็นพระมหาเถระผู้ใหญ่ จึงให้ความสำคัญแก่ท่านรองมาจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เมื่อเป็นเช่นนี้ พระโกณฑัญญเถระจึงคิดว่า ภิกษุเหล่านี้บำเพ็ญบารมีสิ้นนอสงไขยกัป แสนกัป เพื่อต้องการนั่งใกล้พระผู้มีพระภาคเจ้า ท่านรู้ฐานะของท่านดี จึงปรารถนาที่จะให้พระอัครสาวกทั้งสอง ผู้เป็นกำลังสำคัญของพระพุทธศาสนาบริหารคณะสงฆ์ได้สะดวก ไม่ต้องมาวุ่นวายใจท่าน เพราะฉะนั้นท่านจึงขออนุญาตพระผู้มีพระภาคเจ้าหลีกเร้นไปอยู่ในป่าตามลำพัง ซึ่งพระพุทธรองค์ทรงอนุญาต

หลังจากนั้น พระเถระก็เก็บเสนาสนะ ถือบาตร และจีวรเหาะเข้าป่าหิมพานต์พักอาศัยอยู่ริมสระมณฑาทิโนโบกขรณี ซึ่งเป็นถิ่นของพวกช้างตระกูลฉัททันต์ สมัยก่อน โขลงช้างฉัททันต์ประมาณ ๘,๐๐๐ เชือก เคยปรนนิบัติพระปัจเจกพุทธเจ้า ครั้นพระองค์กลับไปอยู่ที่ภูเขาคันธมาทน์ ไม่มีใครให้ได้บำรุง พอโขลงช้างเห็นพระเถระเข้ามาก็คิดว่าบุญเขตของพวกเรามาถึงแล้ว

พระอัญญาโกณฑัญญะ ผู้รัตตัญญู (๑)

๑๖

จึงช่วยกันเกลี้ยทำที่จงกรม เอาหญ้าออก เอากิ่งไม้เครื่อง
กีดขวางออก จัดแจงที่อยู่ของพระเถระ ทำอาคันตุกวัตรเป็น
อย่างดี ไชยลงช้างประชุมปรึกษากันเพื่อจัดเวรยามว่า ในแต่ละวัน
หากเป็นหน้าที่ของช้างเชือกใด ก็ให้ปฏิบัติดูแลพระเถระเป็น
อย่างดี

นี่ก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจ ที่ช้างทั้งหลายชวนช่วยในการ
สร้างบุญ มีวิธีการอุปฐากพระเถระ คือ ช้างเชือกไหนที่อยู่รับบุญ
จะต้องจัดเตรียมน้ำบัววนปากและไม้สีฟัน ทำวัตรพระเถระตั้งแต่
เช้าตรู่ สถานที่นี้อยู่ใกล้กับสระโบกขรณีชื่อมณฑากินี ซึ่งกว้าง
๕๐ โยชน์ สระแห่งนี้ไม่มีสาหร่ายหรือจอกแหน น้ำในสระจะใส
เหมือนสีแก้วผลึก มีปทุมขาวแผ่ขยายไปครึ่งโยชน์ ปทุมแดง
ขนาดใหญ่ ดอกโกมุทแดง ดอกโกมุทขาว ดอกอุบลเขียว
ดอกอุบลแดง และดงข้าวสาละแดงที่มีกลิ่นหอม ซึ่งแต่ละชนิด
จะกินรัศมีกว้างครึ่งโยชน์

ถัดจากนั้น มีผลไม้รสหวานหอมอร่อย พักทอง น้ำเต้า
และฟักเขียว เป็นต้น ดงอ้อยแผ่ขยายไปครึ่งโยชน์ ลำอ้อย
แต่ละต้นขนาดเท่าต้นหมาก ดงกล้วย ซึ่งมีลูกโตขนาดเท่าลำแขน
ดงขนุนที่มีผลขนาดเท่าตุ่ม ดงมะม่วง ป่าขมพู ดงมะขวิด
กล่าวรวมๆ ก็คือว่า ผลไม้มีอุดมสมบูรณ์ และก็มีเกือบทุกชนิด

พระอัญญาโกณฑัญญะ ผู้รัตตัญญู (๑)

๑๓

เวลาดอกไม้บาน ลมจะหอบเอาละอองเกสรไปเก็บไว้บนใบกอบปทุม ในใบกอบปทุมนั้น หยาดน้ำจะตกเป็นหยดๆ สุกด้วยแสงอาทิตย์ที่แผดเผา จากนั้นจะกลายเป็นเหมือนน้ำตาลเคี้ยว ซึ่งมีชื่อเรียกใหม่ว่า โปกขรมฐ์ หรือน้ำหวานบนใบบัว ช้างจะนำน้ำชนิดนี้ มาถวายพระเถระ

รากบัวในสระจะโตขนาดเท่าหัวโล่ ช้างก็ไปนำมาถวาย ท่าน เหง้าบัวมีขนาดเท่ากลอง และใบบัวใหญ่ เหง้าบัวนั้น แต่ละข้อจะมีน้ำนมประมาณหม้อหนึ่ง ช้างก็ไปถอนขึ้นมาถวาย จากนั้นช้างจะช่วยกันปรงเมล็ดบัวกับน้ำตาลกรวดถวาย โดยเอาอ้อยวางบนแผ่นหินแล้วเอางวงจับแผ่นหินอีกก้อนหีบอ้อย น้ำหวานก็ไหลออกมาจนเต็มแอ่งและบ่อ จากนั้นก็ทำให้สุกด้วยแสงอาทิตย์แผดเผา จนจนกลายเป็นนมก้อน เสร็จแล้วช้างก็นำมาถวายพระเถระ ขนาดของยากๆ ช้างยังสามารถทำได้ เพราะฉะนั้นไม่ต้องห่วงเรื่องผลาผล ไม่ว่าจะเป็นขนุน กล้วย มะม่วงสุก จึงไม่เหลือวิสัยที่เหล่าช้างฉัททันต์จะนำมาถวายพระเถระได้

พระเถระปฏิบัติธรรมอยู่ในป่าตลอด ๑๒ ปี บางครั้งก็แสดงธรรมให้กับภุมมเทวา รุกขเทวา อากาศเทวา ในวันอุโบสถ จะมีพระอินทร์พร้อมกับบริวารลงมาฟังธรรม ท่านก็แผ่เมตตา

พระอัญญาโกณฑัญญะ ผู้รัตตัญญู (๑)

๑๘

ให้สรรพสัตว์ในบริเวณนั้นอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ตัวท่านเอง
ก็มีความสุขตามอัธยาศัย เพราะได้ช้างเป็นอุปัฏฐากที่ดี ต่อมา
เมื่อท่านได้ตรวจดูอายุสังขารของตนเอง ก็รู้ว่ากำลังจะหมดลง
จึงเหาะกลับไปทูลลาปริณิพพานต่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ส่วนว่า
ท่านจะปริณิพพานที่ไหน และใครจะเป็นผู้จัดงานประชุมเพลิง
ให้กับท่าน และพิธีจะยิ่งใหญ่อลังการเพียงไร เราจะได้มาติดตาม
เรียนรู้กันในครั้งต่อไป

